

عوامل اختلال روابط عاطفی زوجین در اسلام و روانشناسی

محقق: یگانه عباسی^۱

چکیده:

در عصر امروز که زندگی انسانی در فراز نشیب‌های فراوانی قرار دارد و همواره سختی‌ها و مشکلات متعددی در مسیر قرار گرفته. یکی از این مشکلات هم در میان زوجین قرار دارد که در کمرنگ شدن روابط عاطفی آن‌ها موثر و در سرashی بی فروپاشی خانواده اثربخش بوده. با این حال در برخی موارد می‌توان به مشکلات مختلف مانند: ازدواج اجباری، عدم محبت، مشکلات جسمی و روانی و پزشکی و همچنین علل‌های مادی و معنوی اشاره کرد که منجر به سردی میان زوجین می‌شود که در پژوهش حاضر به روش توصیفی و تحلیلی و با هدف معرفی عوامل اختلال روابط عاطفی زوجین در اسلام و روانشناسی انجام گرفته و در پایان بدین نتیجه رسیده است که عوامل اختلال به، خیانت زناشویی، عدم تفاهم، تضاد فکری، کمبود محبت، بدگمانی زوجین نسبت به یکدیگر، نادیده گرفتن تفاوت‌ها، ازدواج اجباری، نبود عشق و صمیمیت، دلزدگی و سرخوردگی، تقسیم می‌شود. در این مقاله به این اختلالات و ریشه‌های آن پرداخته شده است.

کلیدواژه: اسلام، خانواده، روابط عاطفی، روانشناسی، زوجین.

1. طلبه سطح دو، مدرسه علمیه الزهرا (ع)، miss.abbasi.3960@gmail.com.

۱. مقدمه:

اسلام به عنوان یک مکتب انسان‌ساز، بیشترین عنایت را به تکریم، تنزیه و تعالی خانواده دارد و این نهاد مقدّس را کانون تربیت و مهد مودّت و رحمت می‌شمرد و سعادت و شقاوت جامعه انسانی را منوط به صلاح و فساد این بنا می‌داند و هدف از تشکیل خانواده را تأمین نیازهای مادّی، عاطفی و معنوی انسان از جمله دستیابی به سکون و آرامش برمی‌شمارد. خانواده گروهی است متشکل از افرادی به عنوان شوهر، زن، فرزندان، مادر، پدر در ارتباط متقابل هستند و در واحد خاصّی به نام خانواده زندگی می‌کنند. در یک نگاه ساده متوجّه می‌شویم که عناصر اصلی تشکیل‌دهنده خانواده، یک زن و یک مرد است که مطابق آداب و رسوم اجتماعی خویش بایکدیگر پیوند زناشویی بسته‌اند و بعد فرزند یا فرزندان بر جمع آنها افزوده شده است.^۱

خانواده پیوند عمیق و پایدار جسمی و روحی چند نفر برای زیستن در فضای واحد است؛ یعنی بدون تحقق این پیوند، خانواده معنایی ندارد. قوام این بنا به میزان پیوند اعضای آن بستگی دارد. بنابراین، جهت تعالی کارایی خانواده لازم است بر تحکیم پیوند و روابط اعضای خانواده تأکید شود. لذا تحکیم روابط در خانواده از جمله مهم‌ترین مسایل در سلامت و رشد فرد، همچنین پویایی و توسعه همه‌جانبه در جامعه است.

یکی از مسائلی که باعث تحکم خانواده می‌شود روابط عاطفی زوجین است که نیازمند مواردی مانند صداقت، دوری از پنهان کاری، محبت، صبر، دوری از لجبازی و طلبکاری می‌باشد این روابط بر اثر عواملی دچار اختلال می‌شود مانند خیانت زوجین، عدم درک طرفین، مسایل روانی و اختلال شخصیت، مشکل زناشویی، عدم تعهد که این عوامل در اسلام و روانشناسی مطرح شده است و به آن در ادامه می‌پردازیم.

همانگونه که یاسمن سرمدی، خدابخش احمدی در مقاله (میزان آسیب ناشی از خیانت زناشویی زوجین، ۱۴۰۰) به این اذعان کرده‌اند که آسیب‌های ناشی در این زمینه به ابعاد فردی، اجتماعی، خانوادگی و معنوی تقسیم می‌شود. در تعریف بعد فردی آن به مواردی مانند اختلال در خواب و تغذیه، اضطراب، افسردگی، خدشه دار شدن

۱. (بهشتی، ۱۳۶۱: ۴).

اعتماد و بعد خانوادگی کاهش روابط عاطفی، تنش در خانواده، از بین رفتن صمیمیت خانوادگی، اختلال در وظایف والدینی، و بعد اجتماعی از بین رفتن آبرو، مشکلات شغلی و مشکلات مالی و در بعد معنوی عذاب وجدان و احساس گناه، مهمترین آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی بود. همچنین علی محمد رضایی و فرشته میرزاده و الهام یعقوبی در مقاله (تعاملات عاطفی زوجین و نقش آن در طلاق عاطفی و اقدام به طلاق، ۱۳۹۶) به مسایلی مانند، ازدواج اجباری و بدون عشق و علاقه، فقدان دوره نامزدی و آشنایی اولیه، عدم اختصاص زمان کافی برای ابراز علاقه و محبت به خانواده، تعاملات اجتماعی ضعیف، لج و لجبازی و مشکلات عاطفی حل نشده قبلی را شناسایی کرده که در طلاق عاطفی و اقدام به طلاق زوجین موثر بودند. تعاملات عاطفی منفی زوجین نقش کلیدی در ایجاد و گسترش طلاق عاطفی و اقدام به طلاق دارد. همچنین رضا خجسته مهر، ابوطالب بهمنی در مقاله (تبیین فرایند شکل‌گیری طلاق، ۱۳۹۹) به موارد دیگری مثل ازدواج نامطلوب، خشونت، پیمان شکنی زناشویی و ارتباط ناکارآمد و عوامل زمینه‌ای مانند خانواده ناکارآمد، موقعیت اقتصادی اجتماعی و مشکلات جنسی و روانی و پزشکی زوجین اشاره کرده‌اند. همچنین احمد امامی راد و سید عباس موسوی در کتاب (رضایت جنسی همسران عوامل و موانع، ۱۳۹۹) به عامل‌های مهمی در مسائل زندگی زناشویی می‌پردازد. این کتاب کمک می‌کند افراد بتوانند دید بهتری نسبت به زندگی مشترک و تمام ابعاد آن داشته باشند. کتاب رضایت جنسی همسران ضمن استفاده از بسیاری از تحقیقات در زمینه رضایت جنسی همسران، به مقوله توصیه‌های دینی توجه فراوانی کرده است. در واقع، این اثر ضمن استفاده از منابعی که به بیش از ۹۰۰ منبع می‌رسد، سعی در آن داشته است که محوریت توصیه‌های اسلامی را در آن مورد توجه قرار دهد.

بنابراین اهمیت مسئله پژوهش حاضر در مورد پاسخ به این پرسش که عوامل اختلال روابط عاطفی میان زوجین در اسلام و روانشناسی چیست؟ برای پاسخ به پرسش یادشده به مواردی که منجر به این چنین مسایل است می‌پردازیم.

۱ خیانت جنسی ۲ عدم تفاهم ۳ تضاد فکری ۴ کمبود محبت ۵ بدگمانی زوجین نسبت به یکدیگر ۶ نادیده گرفتن تفاوت‌ها ۷ ازدواج اجباری ۸ نبود عشق و صمیمیت ۹ دلزدگی و سرخوردگی

۲. عوامل اختلال در روابط عاطفی زوجین :

خانواده، اجتماعی کوچک اما مقدس که بنای آن را باید محکم و در طول زمان رسیدگی‌های لازم آن صورت گیرد. زن و مرد دو جنس مخالف، که برای آرامش دادن و گرفتن از هم دعوت به زندگی در کنار هم همراه با رشد و بالندگی شده اند. برای این موضوع نیاز است یک سری آموزش‌ها و دانستی‌هایی را بدست آورند که جلوی عامل‌های نفوذی زیادی به زندگی خود را دفع کنند و عواملی مانند:

۲,۱ خیانت جنسی:

قطعا خیانت یا رابطه جنسی فرازناشویی در زندگی یکی از عامل‌های حیاتی در اختلاف میان زوجین است که زندگی آنان را تحت نفوذ خود درآورده و تبدیل به یکی از عوامل اختلال روابط عاطفی زوجین در اسلام و روانشناسی شده است.

بی وفایی و یا خیانت، آسیب بزرگی به پیکره زندگی زناشویی وارد می‌کند و حتی می‌تواند ضمن ایجاد تغییرات محسوس و ملموس، بنیاد خانواده را از هم بپاشد و هرگونه رابطه عاطفی، کلامی یا جنسی زن و شوهر با فرد دیگر که با پنهان کاری همراه باشد و از طرفی با قرارداد اولیه زوجین منافات داشته باشد را به نوعی عهدشکنی و مصداق بارز خیانت باید تلقی کرد و این رابطه نه تنها به یک دلخوری ساده بلکه طیف وسیعی از واکنش‌ها از جمله خودکشی، دیگرکشی و یا طلاق منجر خواهد پس اینکه همیشه فرد آسیب دیده نواقص رفتار خود در زندگی زناشویی را جستجو کند، کار ساز نیست.

طبق مطالعات، برخی مردان اولین ارتباط جنسی خارج از محدوده خانواده را در دوره بارداری همسر خود دارند.^۱ در سال‌های اخیر آمار در قشر بانوان نیز به شدت رو به افزایش بوده است اما علل اصلی پیمان شکنی میان زوجین اظهار داشت: ساعات طولانی کاری زن و شوهر و نداشتن وقت مشترک باهم، دور بودن یکی از زوجین از

^۱. (مهدوی، سید محمد صادق، نسیمی، مریم، بررسی جامعه‌شناختی رضایت زنان از مناسبات زناشویی، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، شسوم، پاییز ۱۳۸۷، ص ۵-۲۷).

خانه مثلا سفرهای کاری طولانی و مکرر، تعارض شدید و حل نشده زوجین، سردی عاطفی و جنسی، دسترس پذیری به جنس مخالف، فشار و ترغیب دوستان و لذت‌های بیمارگونه را می‌توان علل پیمان شکنی زوجین برشمرد. وقتی یکی از زوجین به خیانت همسر خود پی می‌برد، مجموعه‌ای از اضطراب، خشم و غم، ناامنی، حماقت و سرزنش و احساس گناه بر وجود آن فشار می‌آورد و از طرفی مفاهیمی مانند اعتماد، مهربانی و یا گذشت نزد آن رنگ می‌بازد. تصویر زندگی و حتی شخصیت شریک زندگی به یکباره در هم می‌شکند و این حال بد شاید تا مدتها ترمیم نشود. از این رو می‌توان با مصادیقی که به آن اشاره شد دریافت که رابطه عاطفی زوجین با انجام چه مسایلی دستخوش تغییرات فراوان می‌شوند و محبت و مهربانی که در رابطه عاطفی جز ضرورت است رو به پوچی می‌رود و درک اینکه رابطه عاطفی جز ضرورت زندگی زن و مرد بوده و زوجین از آن به راحتی گذر کرده و بذره‌های رابطه عاطفی در زندگی خود را خشکانده و از زیبایی‌های محبت عاطفی بی بهره می‌شوند. در اسلام علاوه بر توصیه‌های که برای جلوگیری از خیانت زناشویی و بی بندبازی‌های جنسی همسران بیان شده است^۱؛ مثلاً در برخی احکام اسلامی آمده که اگر مردی همسرش را در حال زنا ببیند، از نظر شرعی اجازه دارد که در بستر و در همان حال او را بکشد^۲.

به این مسئله در اسلام به حدی توجه شده است که حتی مردان از آمیزش جنسی با همسر، در حالی که در ذهن خود به فکر زنی دیگری هستند، نهی شده‌اند؛ چنان که حضرت رسول اکرم (ص) فرمودند: ((باشهوت زن دیگری با همسرت هم‌بستر نشو که بیم دارم اگر نطفه فرزندی در این حال بسته شود؛ اگر پسر باشد، رفتار دختران یابد، و اگر دختر باشد، دیوانه شود))^۳. البته چنین نهی شامل زنان هم می‌شود.

بنابراین، خیانت را می‌توان به شیوه‌های متفاوتی تعریف و تعبیر کرد. اما در زندگی زوجین تعریفی عمیق و پردردی را رقم خواهد زد از همین رو می‌توانیم خیانت را یکی از عوامل مهم و پرتکرار در اختلال روابط عاطفی زوجین از منظر اسلام و روانشناسی دانست.

^۱. (امامی راد، احمد، رضایت جنسی همسران عوامل و موانع، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۹، صفحه ۳۹۸).

^۲. (مرکز فرهنگ و معارف قرآن، فرهنگ قرآن، ج ۱۱، ص ۴۲۰، برگرفته از مقاله (حکم زنا)).

^۳. (شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، جلد ۳، ص ۵۵۲).

(۱). خیانت جنسی: خیانت امری که مهلک ترین ضربه را به پیکره‌ی یک زندگی خواهد زد. پیامد این امر فقط به یک بعد خلاصه نخواهد نشد بلکه علاوه بر درگیر کردن بعد جسمانی فرد به بعد روانی او نیز آسیب خواهد رساند و باعث بروز بیماری‌های روانی و روحی می‌شود.

(۲). عدم تفاهم: تفاهم واژه‌ی ساده اما پر مفهوم که در زندگی اجتماعی بیشترین تاثیر را دارد انسان‌ها همیشه دنبال کسی می‌گردند که بیشترین شباهت یا همراهی را با آن‌ها داشته باشد و حالت های روحی او را درک و پاسخ دهد. از این رو شرکای یک زندگی باید تا حد امکان در جستجوی این تفاهم در زندگی خود باشند که نبود این تفاهم می‌تواند از کیفیت یک زندگی خوب آن‌ها را دور کنند.

(۳). تضاد فکری: رشد و پختگی از شرط‌های اصلی یک زندگی مطلوب است. زمانی می‌توان ادعا کرد که فرد به این رشد رسیده که در مقابل تضادهایی فکری که با همسر خود دارد آرامش خود را حفظ کرده و باهم به دنبال پیدا کردن راه حل مشترک باشند و برای پیشرفت هم در مسیر تلاش قدم بردارند.

(۴). کمبود محبت: کمبود محبت در زنان از جانب مردان (همسران) متأسفانه مهلک‌ترین ضربه را به خانواده می‌زند به این علت که زن را خداوند موجودی عاطفی خلق کرده است و اگر به این نیاز اساسی توجه نشود زن به یک موجود گوشه گیر، بی‌انگیزه و ناامید تبدیل می‌شود و بدتر از همه‌ی این‌ها نمی‌تواند به فرزندان محبت خویش را انتقال دهد و فرزندان هم دچار یک بحران کمبود محبت در خانه می‌شوند

۵). بدگمانی زوجین نسبت به یکدیگر: شخص بدگمان دارای روحیه منفی باف و بیمار گونه است او از سعادت روحی و تعادل روانی برخوردار نبوده به رفتار و گفتار دیگران با دیده‌ی بدبینی می‌نگرد. انسانی که بر اثر روحی بدبینی به همسر خود اعتماد و اطمینان ندارد، از آرامش و صفای زندگی خانوادگی محروم خواهد بود. چنین فردی در روابط اجتماعی نیز موفق نخواهد شد، چرا که در نتیجه بدگمانی به دیگران دوستان خود را از دست داده و در نهایت تنها خواهد ماند.

۶). نادیده گرفتن تفاوت‌ها: زن و مرد می‌توانند مکمل یکدیگر باشند و یا این که با نادیده گرفتن و نپذیرفتن تفاوت‌هایشان به رقابت و اختلاف بایکدیگر بپردازند. اگر خواهان رابطه‌ای عاطفی با همسران هستید، باید افزون بر آگاهی از تفاوت‌های یکدیگر، آن‌ها را به عنوان بخشی از زندگیتان بپذیرید و به دنبال برقراری تعادل بین آن‌ها باشید.

۷). ازدواج اجباری: اجبار، بودن این کلمه در هر جایی باعث بوجود آمدن گاردهایی خواهد شد؛ حال که این کلمه در کنار ازدواج یک امر زیبا قرار بگیرد توانایی دارد که از زیبایی این امر کاسته و آن را به طشتی تعبیر کنند. انسان موجودی مختار است که حق دارد برای زندگی خود تصمیم بگیرد و شریک خود را با تصمیم خودش انتخاب کند و با او زندگی را بنا کنند.

۸). نبود عشق و صمیمیت: عشق، عاملی است که در همه جنبه‌های زندگی و همچنین روابط جنسی همسران اثرگذار است. و صمیمت، الگوی رفتاری بسیار مهمی است، که جنبه‌های عاطفی-هیجانی نیرومندی دارد و بر پایه پذیرش (تجربه مثبت هم‌سویی و برابری) و رضایت خاطر (تجربه مثبت مشارکت و عشق) شکل می‌گیرد از این رو

این دو با هم در زندگی زناشویی نیاز است که به زندگی روح ببخشند و باعث شادی و خوشحالی زوجین در کنار هم باشند.

۹) دلزدگی و سرخوردگی: بعد از جوش و خروش‌های عاطفی نخستین در آغاز زندگی مشترک، همسران به نوعی خمودگی، کندی و یکنواختی در روابط عاطفی دچار می‌شوند که به آن سرخوردگی زناشویی می‌گویند. همچنین دلزدگی زناشویی نیز حالت دردناک فرسودگی جسمی، عاطفی و روانی است و همسران توقع دارند عشقی رویایی به زندگی‌شان معنا ببخشد. و این حالت زمانی بروز می‌کند که آن‌ها متوجه می‌شوند با همه تلاش‌هایشان رابطه‌شان به زندگی معنا نداده است و نخواهد داد.

منابع و مأخذ

***قرآن:**

۱. (بقره/۲۲۳، نساء/۲۴ و ۲۵).

۲. (نور/۵۸-۵۹).

***مقالات و کتب:**

۱. (آیت اللهی، زهرا، اخلاق خانواده، قم، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۱، جلد ۱، ص ۷۰-۷۱).
۲. (امامی راد، احمد، رضایت جنسی همسران عوامل و موانع، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۹).
۳. (بابایی، سحر، بررسی نقش محبت در بین زوجین در زندگی زناشویی از دیدگاه آیات و روایات، ۱۳۹۹).
۴. (پورمحسنی، کلوری، طراحی برنامه توانمندی سازی همسران بر مبنای الگوی رضایت مندی زناشویی آن بابرنامه توانمندی سازی انریچ، پایان نامه دکتری روانشناسی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، آذر ۱۳۸۹).
۵. (تن هوتن، ۲۰۰۷؛ به نقل از: خمسه، اکرم، حسینیان، سیمین؛ بررسی تفاوت های جنسیتی بین ابعاد مختلف صمیمت در دانشجویان متاهل، فصل نامه مطالعات زنان، سال ششم، ش ۱، بهار و تابستان ۱۳۸۷، ص ۳۲-۵۳).
۶. (جهانفر، شایسته، مولایی نژاد، میترا، درسنامه اختلالات جنسی، تهران، جامعه نگر، ۱۳۸۰).
۷. (شرح غرر الحکم، جلد ۴، ص ۱۷۸).
۸. (شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، جلد ۳، ص ۵۵۲).
۹. (صفری، نسرین، شورای امنیت خانگی، تبیان، ۱۳۹۱ (۱۵ مهر)، مشاهده شده در (۱۴۰۳/۰۳/۲۸)، tebyan.net).
۱۰. (طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، ۵۷۵، جلد ۷، ص ۳۹۲) (طبرسی، امین الاسلام ابوعلی فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، ص ۲۳۷).
۱۱. (کلینی، ثقه الاسلام، کافی، ۳۲۸، جلد ۵، ص ۳۹۴).
۱۲. (کلروو، برنارد، ۲۰۰۲، به نقل از: حسن زاده بشتیان، مریم، عوامل موثر بر فعالیت جنسی زنان، سیری در دنیای علم، ص ۸۶-۹۲).
۱۳. (کاسلو، ۱۹۹۶، به نقل از: احمدی، خدابخش، نقش رابطه جنسی در سازگاری همسران، دانشگاه شاهد تهران، ۲۳-۲۴ تیر ماه ۱۳۸۲).

۱۴. (کوهی، سمانه، اعتمادی، عذرا، فاتحی زاده، مریم، تاثیر فرآیند سرخوردگی زناشویی بر ابعاد عاطفی خانواده، مجله علمی - پژوهشی پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری، سال چهارم، شماره اول، پیاپی (۶)، بهار و تابستان ۱۳۹۳، ص ۳۵۸-۳۵۹)

۱۵. (کرستن و کایزر، ۱۹۸۸؛ به نقل از همان).

۱۶. (مهدوی، سید محمد صادق، نسیمی، مریم، بررسی جامعه‌شناختی رضایت زنان از مناسبات زناشویی، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، شسوم، پاییز ۱۳۸۷).

۱۷. (مرکز فرهنگ و معارف قرآن، فرهنگ قرآن، ج ۱۱، ص ۴۲۰، برگرفته از مقاله (حکم زنا)).

۱۸. (مجلسی، محمد باقر، زندگانی حضرت زهرا (ع) (ترجمه جلد ۴۳ بحار الانوار)، ترجمه محمد روحانی، قم، دلیل ما، ۱۳۹۰، ص ۴۶۹-۵۶۰).

۱۹. (مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار، ترجمه مسترحمی، هدایت‌الله، غفاری، علی‌اکبر، بهبودی، محمد باقر، مصباح یزدی، محمد تقی، محمودی، محمد باقر، خراسان، محمد مهدی، و دیگران. ۱۱۱۱ ج. بیروت - لبنان: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ هجری)

۲۰. (مظاهری، علی اکبر، سوتفاهم، چرا و چگونه پدید می‌آید، راسخون، ۱۳۹۷ (۲۱ اردیبهشت) مشاهده شده در rasekhoon.net، (۱۴۰۳/۳/۲۷)).

۲۱. (مارکوزه، هربرت، نقل از: شاه سیاه، مرضیه، بهرامی، فاطمه و دیگران، بررسی رابطه رضایت جنسی و تعهد زناشویی همسران شهرستان رضا، مجله اصول بهداشت روانی، سال ۱۱، ش ۳ (پیاپی ۴۳)، پاییز ۱۳۸۸، ص ۲۳۳-۲۳۸).

۲۲. (همان، جلد ۴، ص ۱۳۲).

۲۳. (هورنای، کارن، شخصیت عمومی عصبی زمانه ما، ترجمه محمد جعفر مصفا، تهران، نشر بهجت، ۱۴۰۰).